

УДК 930.2:355.1(477.64)«1832/1866»(045)

М.К. Подгайко, Н.О. Капустнікова

**ВЗАЄМОВІДНОСИНИ МАРІУПОЛЬСЬКИХ ГРЕКІВ З КОЗАКАМИ
ОКРЕМОГО ЗАПОРІЗЬКОГО (АЗОВСЬКОГО) ВІЙСЬКА В ХІХ СТ. В
ДОСЛІДЖЕННЯХ НАУКОВЦІВ МАРІУПОЛЬСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО
МУЗЕЮ**

У статті аналізується стан наукової розробки теми з історії взаємовідносин маріупольських греків з козаками Окремого Запорізького (Азовського) війська дослідниками Маріупольського краєзнавчого музею. Історія Маріупольщини має свою специфіку, пов'язану з виникненням та заселенням міста й навколишніх сіл. Зараз Маріуполь являє собою багатонаціональне місто, в якому мешкають представники більше ніж ста національностей, народностей та етнічних груп. Тому питання взаємовідносин та тісного співіснування представників різних національностей завжди залишалось актуальним. Контакти Азовського козацького війська з маріупольськими греками відбувались завдяки існуванню у греків органу місцевого самоврядування – Маріупольського грецького суду. Взаємозв'язки греків і козаків не були однозначними. З одного боку існувало двостороннє взаєморозуміння у господарських та побутових справах, а з іншого – в запеклій дискусії вирішувались територіальні питання. Так як землі Азовського козацького війська межували з територією розселення маріупольських греків, німецькою колоністською округою по річці Каратии тощо. Тому, вивчення даного аспекту залишається досить цікавим та перспективним для історичної науки. Автори статті зазначають, що вивчення зазначеної проблематики краєзнавцями було розпочато наприкінці ХХ ст. та триває протягом ХХІ ст. У статті досліджуються особливості поглядів та особистий внесок у наукову розробку тематики провідних науковців музею у висвітленні історії Маріупольщини та околиць. Дослідження наукових співробітників Маріупольського краєзнавчого музею базуються на першоджерелах, що знаходяться на зберіганні у фондах музею та матеріалах поточного архіву. Науковий доробок краєзнавців являє собою значний науковий інтерес як для історії українського козацтва, так і для вивченні історії Маріупольського повіту.

Ключові слова: *Окреме Запорізьке козацьке військо, Азовське козацьке військо, Йосип Гладкий, Маріупольський повіт, Маріупольський грецький суд, Маріупольський краєзнавчий музей, історіографія.*

Вивчення історії Маріупольщини традиційно пов'язують з греками-християнами, виведеними з Криму у 1778 р. та виникненням міста Маріуполя з навколишніми селами. Проте, в історії земель Маріупольського повіту чітко простежується і козацький слід. Мова йде не лише про існування Кальміуської паланки в середині – останній чверті ХVІІІ ст., а й про Азовське козацьке військо у ХІХ ст.

Окреме Запорізьке (Азовське) військове козацтво бере свій початок з часів російсько-турецької війни 1828-1829 рр. В той час на бік Російської держави перейшла частина січових козаків у кількості 218 осіб та 578 душ райї [10, с. 5]. З цих козаків та інших вихідців з-за Дунаю було сформовано Дунайське козацьке військо. Після закінчення війни козаки полку з сім'ями були поселені на північно-західному узбережжі Азовського моря на землях між містами Бердянськом та Маріуполем і 27 травня 1832 р. отримали назву Азовського козацького війська. Першим наказним

отаманом війська був Й.М. Гладкий — останній кошовий отаман Задунайської Січі, який ініціював повернення «турецьких запорожців» в українські землі.

Згодом Азовське козацьке військо заснувало дві станиці – Нікольську (нині селище міського типу Володарське) і Покровську (нині с. Бойове Володарського району; обидві нині Донецької області). До війська було прилучено Петровський Посад (нині с. Новопетрівка Бердянського району Запорізької області), с. Новоспасівське (нині с. Осипенко Володарського району Донецької області) і станицю Стародубську (нині с. Стародубівка Першотравневого району Донецької області), засновані переселенцями з Чернігівської губернії 1832 р. Азовське козацьке військо нараховувало 1619 осіб обох статей, а у 1833 р. населення війська збільшилось до 6000 осіб [13]. Треба зазначити, що головна мета військової служби азовських козаків полягала у морському прикордонному патрулюванні східних берегів Чорного моря, яке вони здійснювали на військових баркасах, та боротьбі з турецькими контрабандистами [16, с. 86]. Тому роль Азовського козацького війська в історії регіону не можна недооцінювати.

Незважаючи на вагому значущість Азовського козацтва для історії міста, ґрунтовні дослідження з означеної проблематики тривалий час залишались поза увагою маріупольських краєзнавців. Лише з останньої чверті ХХ ст. згадки про Азовське військо козацтво все частіше почали з'являтися в дослідженнях наукових співробітників Маріупольського (Ждановського (1951-1989 рр.)) краєзнавчого музею [11]. Адже за радянських часів історія козацтва не входила до кола актуальних проблем вивчення вітчизняною історичною наукою. На передній план висувалися проблеми дослідження історії класової боротьби, соціалістичної економіки, культурного будівництва тощо [12, с. 3]. Вивчення козацької тематики на той час мало скоріш випадковий характер. На межі 70 – 80-х рр. ХХ ст. були оформлені експозиційні зали історії дорадянського періоду краєзнавчого музею. Саме з цього часу його наукові співробітники почали більш детально досліджувати зазначений період та висвітлювати результати своїх здобутків на шпальтах місцевої періодики. Перші путівники з'являються в 60-х рр. ХХ ст. [12, с. 3] Так, путівник музею за 1980 р. свідчить про існування в експозиції відділу історії дорадянського періоду матеріальних пам'яток козацької доби ХVI- ХVIII ст., знайдених в Північному Приазов'ї. В експозиції знайшли відображення матеріали зброї козаків – уключена гармата, крем'яна зброя, ядра, картеч, крем'яні пістолети, шабля тощо [8, с. 10-11]. Окреме місце займають предмети побуту та посуд козаків, що дозволяє вивчати історію їх перебування в землях Північного Приазов'я більш ретельно. Піневич П.М., співробітник Маріупольського краєзнавчого музею, досвідчений археолог, працював в музеї з 1925 по 1930 рр., в цей час провів низку археологічних експедицій щодо виявлення пам'яток козацької доби. Ще декілька знахідок потрапили в музей у 1931 р. після випадкового виявлення археологом Макаренко М.О. «житла забродів» при будівництві металургійного заводу «Азовсталь» на лівому березі р. Кальміус в його гирлі, на землях перебування донських козаків (згідно території розмежування між донськими та запорізькими козаками у 1746 р.) [9, с. 178-185].

З 2010 р. проводяться археологічні розвідки укріплення Кальміус, що було центром Кальміуської паланки Запорізької Січі у середині ХVIII ст. Розкопки проходять під керівництвом Горбова В.М. на правому березі річки Кальміус на території м. Маріуполя. Численні знахідки з цих розкопок передані до фондів Маріупольського краєзнавчого музею, вивчаються його співробітниками, а найзначущі з них знайшли своє місце в експозиції музею та представлені для огляду його відвідувачів. [7, арк. 46]

Таким чином, тема перебування в Північному Приазов'ї запорізьких та донських козаків знайшла своє відображення в фондах та експозиції музею насамперед через те, що територія їх перебування стосується безпосередньо території та околиць міста Маріуполя. Тема Азовського козацького війська, яке з 1832 по 1865 рр. було розташоване на незначній відстані від м. Маріуполя до м. Бердянська вивчено недостатньо. Вкрай бракує археологічних знахідок та предметів матеріальної культури. Документальні джерела щодо азовського козацтва зберігаються в численних архівах та фондах музеїв, в тому числі і Маріупольського краєзнавчого.

Отримання Україною незалежності у 1991 р. сприяло активізації наукових досліджень, пов'язаних з проблемою етнонаціональних процесів. Історія Маріупольщини має свою специфіку, пов'язану з виникненням та заселенням міста й навколишніх сіл. Зараз Маріуполь являє собою багатонаціональне місто, в якому мешкають українці, росіяни, греки, вірмени, євреї, німці та чисельні представники інших національностей та етнічних груп. Тому питання багатонаціональності та мирного співіснування представників не лише різних національностей, а й різних релігійних конфесій тривалий час було досить актуальним.

Згаданий раніше факт переселення на північне узбережжя Азовського моря виведених з Криму греків-християн наприкінці 70-х рр. XVIII ст. та надання їм особливих привілеїв Жалуваною грамотою російської імператриці Катерини II від 21 травня 1779 р., сприяв швидкій самоорганізації греків на нових землях. Адже п'ятий пункт зазначеної грамоти надавав грекам право на утворення власного органу самоврядування – Маріупольського грецького суду [3, с. 62].

Саме вивчення матеріалів Маріупольського грецького суду науковими співробітниками музею, які знаходяться на зберіганні в фондах Маріупольського краєзнавчого музею, сприяли активізації досліджень з історії Азовського військового козацтва.

Значну роботу в цьому напрямку зробила Саєнко Р.І., яка п'ятдесят років свого життя (з 1956 р.) присвятила роботі в музеї. Тривалий час вона обіймала посаду завідувача відділом історії дорадянського періоду [15, с. 6]. В цей час поряд з іншою проблематикою з історії краю та міста Маріуполя, особливе місце займала тема історії запорізького козацтва. Окрім того, більше десяти років вона присвятила вивченню історії Маріупольського грецького суду. Нажаль, Саєнко Р.І. у 2006 р. пішла з життя, залишивши певний науковий та публіцистичний спадок, а також комплекс виявлених, опрацьованих, але неопублікованих матеріалів. Завершальну роботу в цьому напрямку виконала професор Донецького національного університету Гедьо А.В., видавши в 2012 р. колективну монографію з історії та діяльності Маріупольського грецького суду [3, с. 4]. Цінність цієї монографії полягає в тому, що дослідження з історії та діяльності Маріупольського грецького суду було здійснено з використанням значної кількості архівних джерел та літератури. До того ж монографія містить перелік справ, що знаходяться на зберіганні у фондах Маріупольського краєзнавчого музею та відносяться до діяльності суду. В числі згаданих можна назвати 3 справи: 1) Дело о взаимоотношениях между мариупольскими греками и казаками Азовского казачьего войска; 2) Дело о землях, подведомственных Мариупольскому греческому суду, на которых поселены казаки Азовского казачьего войска; 3) Дело об охране побережья Азовского моря казаками Азовского войска в период Крымской войны 1853-1856 гг. [3, с. 193-195].

Щодо дати заснування Азовського військового козацтва, то Саєнко Р.І. наполягала на тому, що воно бере свій початок з 1831 р., від указу Миколи I від 5 серпня того ж року за яким козакам було відведено 74 тис. десятин землі в Олександрівському повіті.

Адміністративним центром війська був призначений посад Петровський в гирлі р. Берди. Через нечисленність війська до нього були приписані мешканці посаду і державні селяни сіл Стародубівка та Новоспасівка. Згодом козаками були засновані станиці Покровська (нині с. Бойове Володарського району) та Нікольська (нині селище міського типу Володарське) обидві нині Донецької області [16, с. 86].

На посаді завідувача відділом історії дорадянського періоду Маріупольського краєзнавчого музею Саєнко Р.І. змінила Божко Р.П. Зараз вона обіймає посаду заступника директора Маріупольського краєзнавчого музею з наукової роботи та продовжує досліджувати питання з історії краю [11]. Так, у вивченні і обробці документів з історії азовського козацтва, вона ретельно вивчила матеріали фонду Маріупольського краєзнавчого музею у тому аспекті, що стосувався взаємовідносин азовських козаків і маріупольських греків. Результати її дослідження були викладені у фаховому виданні 2008 р. [1] та у колективній праці «Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века» [2].

За повідомленнями дослідниці, частина козаків Задунайської січі після повернення в Російську імперію були об'єднані в Дунайський полк, а згодом у Азовське козацьке військо. Вони отримали у володіння землі в Олександрівському повіті Катеринославської губернії біля Маріупольського грецького округу, населення якого представляли греки, що переселилися в кінці XVIII в. з Криму. Греки за даними їм привілеєм мали власний орган місцевого самоврядування – Маріупольський грецький суд, який виконував адміністративні, господарські, судові та поліцейські функції.

В Маріупольському краєзнавчому музеї збереглася невелика кількість документів з архіву грецького суду. До їх складу входять справи, що стосуються безпосередньо азовського козацтва. Дві вже згадані справи відображають деякі моменти взаємовідносин азовських козаків і маріупольських греків. Перша з них: «Дело о взаимоотношениях между мариупольскими греками и казаками Азовского казачьего войска. 4 сентября 1831- 4 июля 1832 года» [4, арк. 17]. Документи цієї справи стосуються етапу переселення азовських козаків з місць їх тимчасового проживання в Дніпровському повіті Таврійської губернії на постійне місце, відведене в Олександрівському повіті. У складі справи 6 листів з канцелярії наказного отамана Азовського козацького війська Гладкого Й.М. в Маріупольський грецький суд, п'ять з яких підписані особисто Гладким, один – чиновником канцелярії 14 класу. Справа також містить лист таганрозького градоначальника Дунаєва О.І. з особистим підписом і рапорт засідателя грецького суду Кіангелі. Перші два документи справи стосуються козаків, відпущених на заробітки. 28 серпня 1831 р. полковник Йосип Гладкий ще як командир Дунайського козачого війська, перебуваючи в штаб-квартирі в селі Каіри Дніпровського повіту Таврійської губернії (нині село Каіри Херсонської області), відправив у Маріупольський грецький суд повідомлення про те, що він відпустив козаків на заробітки до кінця вересня в Таврійську губернію, Маріупольський грецький округ і м. Таганрог. Також він просив суд дати дозвіл на проживання козаків протягом жовтня та повідомити запорожців про необхідність з'явитися після 1 листопада в штаб-квартиру війська вже в Олександрівському повіті. Гладкий в листі повідомляв про те, що відбувається перехід сімейних запорожців з Дніпровського повіту в Олександрівський [4, арк. 2-3-зв.]. З цього ж приводу полковник Гладкий Й.М. звернувся до Таганрозького градоначальника Дунаєва О.І. У відповідь 11 вересня 1831 р. градоначальник дав відповідне розпорядження Маріупольському грецькому суду [4, арк. 4-4-зв.]. Наступні два листи датовані 6 лютим 1832 р., обидві відправлені з села Білоцерківка Олександрівського повіту (нині с. Білоцерківка Запорізької області), де на

ряду з іншими селами на тимчасових квартирах зимували переселені козаки Дунайського полку. Слід зазначити, що надалі з 1832 р. листи в Маріупольський грецький суд надходять з канцелярії вже не командира Дунайського війська, а Наказного Отамана Азовського козацького війська. В листі Йосип Гладкий повідомляє грецький суд, що виділені землі Бердянської казенної пустки з 1 січня 1832 р. надійшли в розпорядження підпорядкованому йому війську. [4, арк.8-8-зв.]. У зв'язку з цим отаман просить, щоб греки зігнали свої стада з зазначених територій та не засівали у майбутньому земельні ділянки, які мали на відкуп, бо «казаки сами имеют в означенных участках засеивать хлебы» [4, арк. 10-10-зв.]. Рапорт про виконання відповідного розпорядження грецького суду підготував його засідатель Кіангелі [4, арк. 12-12-зв.]. В листі є цікаві відомості про шахрайства щодо переселенців. Невідомі особи під виглядом земських чиновників їздили по нових хуторах і здійснювали побори. Тому отаман просив грецький суд розпорядитися, щоб офіційні особи спочатку зверталися до канцелярії отамана [4, арк. 8-8-зв.]. Три листа в справі стосуються проблеми поведінки азовських козаків. Листи до суду були відправлені 29 січня 1832 р., 1 червня та 4 липня 1832 р. Перший – з села Білоцерківка, де знаходилася штаб-квартира війська, а наступні – з зазначенням зворотної адреси «при реке Кальчике». Малася на увазі майбутня станиця Нікольська, яка розташовувалася на безіменному притоці Малого Кальчика, що впадає в річку Кальчик. В листах Йосип Михайлович Гладкий просить Маріупольський грецький суд вислати під конвоєм козаків, які відпущені на заробітки, але «упражняются непрерывно в Мариуполе в пьянстве». Всі три листи свідчать про те, що проблема пияцтва серед козаків- заробітчани носить непоодинокий характер. Також в листах згадуються конкретні особи, що «делают непозволительные буйства» – Іван Федоров, син Савицький та писар канцелярії «отлучившийся без ведома начальства войска» Антон Алейніков [4, арк. 6-6-зв., 14-14-зв.]. Всі листи справи скріплені сургучними печатками канцелярії Азовського козацького війська. Печатки збереглися фрагментарно. На документах залишився круглий відтиск печатки: по колу розташована назва війська, по центру – герб. Документи підтверджені підписами Й.М. Гладкого.

Друга справа «Дело о землях, подведомственных Мариупольскому греческому суду, на которых поселены казаки Азовского казачьего войска. 18 апреля 1838 – 15 августа 1838 года» містить 67 пронумерованих аркушів, та стосуються взаємин маріупольських греків і азовських козаків з питань землеволодіння. Ускладнює вивчення документу ступінь збереження листів, який не завжди дозволяє досконало їх вивчити, особливо ті, що надходили з сіл. Насамперед, це стосується якості паперу та чорнил. Документи, що були складені в селах, частково написані російською та частково грецькою мовами. Всі папери справи умовно можна розділити на наступні групи: розпорядження виконуючого обов'язки таганрозького градоначальника і Маріупольського грецького суду, матеріали поліції грецьких сіл і лист наказного отамана Й.М. Гладкого [5, арк. 83]. Греки при переселенні в Росію отримали по 12 тисяч десятин землі на кожне селище і Маріуполь. Настільки значну територію вони не змогли освоїти. Тому на початку ХІХ ст. спеціальна комісія перевела надлишки землі у державну скарбницю. До числа відрізаних земель належали і ділянки, що згадуються в справі, що розглядається. Це так звана урзуфська пустка, що була розташована західніше приморського грецького села Урзуф, і «Митрополитский пустопорожній участок», відрізаний від міської землі. Називався він так тому, що до його складу входила частина земель, що належали раніше митрополиту Готсько-Кафайської єпархії Ігнатію, духовному голові кримських християн. Крім 12 тис. десятин, всім маріупольським грекам була надана у загальне безмитне користування берегова лінія

Азовського моря. Кожен населений пункт мав свою прибережну ділянку, яку його мешканці використовували для пристрою рибних заводів, хуторів або здавали в оренду. На землях, які перейшли в казну, в XIX столітті були поселені німці, меноніти, азовські козаки, євреї та ін.

Азовські козаки спочатку отримали 43141 десятину землі Бердянської казенної пустки. Із сукупності документів випливає, що Азовське козацьке військо отримало казенну ділянку, яка примикала до берегової землі маріупольських греків, але відрізану від гурзуфських володінь, тому козаки не мали тут доступу до моря. У зв'язку з цим зав'язалося листування між чиновниками з питання можливості передачі берегової землі азовським козакам. В результаті був складений «приговор», в якому греки погоджувалися поступитися азовським козакам Гурзуфську берегову землю з 4 хуторами і фруктовим садом в обмін на «митрополитський пустопорожній участок», відрізаний від міста [5, арк. 47-48-зв.].

Справа містить виписки з журналу Маріупольського грецького суду, повноважні свідчення депутатів грецьких сіл, вирок зборів мешканців м. Маріуполя та уповноважених 24-х грецьких сіл. Документи свідчать про те, що Гладкий неодноразово особисто приїжджав до Маріуполя для вирішення питань з депутатами сіл. Нажаль кінцівка цього документу в повному обсязі не збереглась.

Третя справа з фондів музею «Дело об охране побережья Азовского моря казаками Азовского войска в период Крымской войны 1853-1856 гг.» містить листування канцелярії Азовського козацького війська та Маріупольського грецького суду про розміщення військ, заняття караулів по берегах моря, використання місцевих жителів для несення вартової служби, надання підвід для перевезення фуражу та ін. Та справа потребує більш ретельного вивчення краєзнавцями [6, арк. 122].

Таким чином, можна зробити висновок про значний внесок наукових співробітників Маріупольського краєзнавчого музею у вивчення історії взаємовідносин маріупольських греків з азовськими козаками. Отримана, в ході дослідження інформація проливає світло на історію розвитку як Маріупольщини в цілому, так і Азовського військового козацтва XIX ст. – зокрема. Дослідження краєзнавців базуються на підставі матеріалів фондів, що знаходяться на зберіганні в Маріупольському краєзнавчому музеї, тому їх аналіз сприяє вивченню багатьох аспектів взаємозв'язків азовських козаків і маріупольських греків. Між іншим, зазначена тематика досить глибока, поза увагою дослідників залишались ще значна кількість першоджерел, що створює підстави для більш детального подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Божко Р. Документи о взаимоотношениях азовских казаков и мариупольских греков в фондах Мариупольского краеведческого музея / Р. Божко // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні : зб. наук. ст. – К., 2008. – Вип. 17. - С. 237-240. – (Бібліотечка «Часи козацькі»).
2. Божко Р.П. Мариуполь и Мариупольский уезд во второй половине XIX – начале XX веков / Р. П. Божко, Т. Ю. Були, Н. Н. Гашененко // Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века. – Мариуполь : Рената, 2006. – С. 100-133
3. Гедьо А. В. Маріупольський грецький суд: історія створення та діяльність / А. В.Гедьо, Н. О. Терентьева, Р. І. Саенко. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – 480 с.
4. Дело о взаимоотношениях между мариупольскими греками и казаками Азовского казачьего войска. 4 сентября 1831 - 4 июля 1832 года. – Маріупольський краєзнавчий музей. – Спр. 3525-Д. – 17 арк.

5. Дело о землях, подведомственных Мариупольскому греческому суду, на которых поселены казаки Азовского казачьего войска. 18 апреля 1838-15 августа 1838 года. - Мариупольський краєзнавчий музей. – Спр. 3526-Д. – 83 арк.
 6. Дело об охране побережья Азовского моря казаками Азовского войска в период Крымской войны 1853-1856 гг. - Мариупольський краєзнавчий музей. - Спр. 3501-Д. – 122 арк.
 7. Доповнення до тематично-експозиційного плану відділу історії краю від найдавніших часів до поч. ХХ ст. : протокол засідання науково-методичної ради музею від 20.02.2014 р. №2 // Поточний архів Мариупольського краєзнавчого музею. – Мариупольський краєзнавчий музей. – 2014. – Арк. 29-45.
 8. Ждановский краеведческий музей : путеводитель / В.Е. Кириченко, И. В. Коробов, Р. И. Саенко. – Донецк : Донбасс, 1980. – 38 с.
 9. Кучугура Л. І. Козацькі старожитності м. Мариуполя та його околиць / Л. І. Кучугура, Р. І. Саенко // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – К., 1998. – Вип. 7. - С. 178-185
 10. Маленко Л. Йосип Гладкий та Окреме Запорізьке (Азовське) козацьке військо в матеріалах і документах/ Л. Маленко. – Запоріжжя : Мотор Січ, 2010. – 195 с.
 11. Мариупольский краеведческий музей [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://museum.marsovet.org.ua/>
 12. Мариупольский краеведческий сборник / редкол. : Р. П. Божко, С. Д. Буров, В. Н. Вереникин. – Мариуполь : Рената, 2010. – 84 с.
 13. Петренко Є. Д. Азовське козацьке військо [Електронний ресурс] / Є. Д. Петренко // Енциклопедія історії України / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін.; НАН України, Інститут історії України. – К. : Наукова думка, 2003. - Т. 1 : А-В. - Режим доступа : http://www.history.org.ua/?encyclp&termin=Azovske_kozatske
 14. Саенко Р. Из истории основания города Мариуполя / Р. Саенко. – Мариуполь : Рената, 2002. – 22 с.
 15. Саенко Р. Мариуполь – мой любимый город. Очерки по истории города и края / Р. Саенко. – Мариуполь : ОАО «ММК имени Ильича», 2009. – 320
 16. Саенко Р. И. Мариуполь и его окрестности в первой половине XIX века / Р. П. Божко, Т. Ю. Були, Н. Н. Гашененко // Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века. – Мариуполь : Рената, 2006. – С.83-99.
- Стаття надійшла до редакції 10.04.2015 р.

M.Podgayko, N. Kapustnikova

**RELATIONS MARIUPOL GREEKS WITH THE COSSACKS SEPARATE
ZAPOROZHYYA (AZOV) TROOPS IN THE XIX CENTURY RESEARCH
SCIENTISTS IN MARIUPOL LOCAL HISTORY MUSEUM**

The article analyzes the state of scientific research topics from the history of the relationship Mariupol Greeks of Zaporizhzhya Cossacks separate (Azov) troops researchers Mariupol museum. History Mariupolschyny has its own specifics associated with the emergence and settlement of the city and surrounding villages. Now Mariupol is a cosmopolitan city, which is inhabited by more than a hundred nationalities, nationalities and ethnic groups. Therefore, the question of the relationship and close co-existence of different nationalities always remained relevant. Contacts Azov Cossack troops from Mariupol Greeks took place due to the existence of Greek local government - Mariupol Greek court. The relationship of the Greeks and the Cossacks were mixed. On the one hand there Understanding on bilateral economic and domestic affairs, and the other - a fierce debate resolved territorial issues. Since land Azov Cossack settlement with the area bordered Mariupol Greeks, German kolonistskoyu neighborhood along the river punish others.

Therefore, the study of this aspect is very interesting and promising for historical science. The authors note that the study of this issue ethnographers started late twentieth century. and lasts for twenty-first century. In the article features views and contribution to the development of scientific subjects leading scientists museum covering the history Mariupolschyny and neighborhoods. Study researchers Mariupol museum based on original sources, which are deposited in the museum and archive this material. Scientific use of local lore represents a significant scientific interest for the history of Ukrainian Cossacks, and for studying the history of Mariupol district.

Key words: *Separate Zaporozhye Cossacks, Azov Cossack troops, Iosyp Gladkii, Mariupol county, Mariupol Greek court, Mariupol local history museum, historiography.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Пономарьова І.С., д.і.н., проф.; Чура В.І., д.і.н., проф.*

УДК 84(477.6-2Мар)«1917»(045)

В.М. Романцов

ДЕМОКРАТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В МАРІУПОЛІ НА ПОЧАТКУ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 р.

В статті аналізуються недостатньо дослідженні в історіографії питання щодо здійснення демократичних перетворень у м. Маріуполі на початку революції 1917 р. У роботі використані не залучені раніше до наукового обігу матеріали газети «Мариупольская жизнь», що дозволило більш повно розглянути різні аспекти означеної теми.

Ключові слова: *Маріуполь, революція, демократичні перетворення, суспільні процеси, «Мариупольская жизнь».*

Висвітлення питань демократичних перетворень у Маріуполі на початку революції 1917 р. становить безумовний науковий інтерес, оскільки дозволяє простежити певні витoki та історичні традиції розвитку демократичних процесів у великому економічному, культурному, адміністративному центрі Приазовського краю – одного з важливих регіонів на південному сході України. Аналіз зазначеної проблеми дозволяє з'ясувати суспільні настрої маріупольської громади, які виявилися протягом перших революційних днів, інтенсивність процесу реформування владних інституцій, місце тих чи інших суспільних та політичних сил у зазначених подіях. Дослідження показує також регіональні особливості Північного Приазов'я в питаннях здійснення демократичних перетворень на початку революційних подій 1917 р.

До нашого часу ця наукова проблема залишалася поза увагою дослідників. Протягом радянської доби вивчення демократичних процесів, які відбувалися в країні загалом та в Маріуполі зокрема, для істориків не було актуальним з ідеологічних міркувань, оскільки пануюча комуністична ідеологія відкидала демократичні цінності. Незначний матеріал з теми дослідження подано в узагальнюючій праці співробітників Маріупольського краєзнавчого музею [1]. Демократичні перетворення в Маріуполі в березні 1917 р. у загальному вигляді розглянув у популярному нарисі маріупольський краєзнавець П. Мазур [6]. Означену наукову проблему певною мірою висвітлювали київські історики [3]. Л. Якубова та В. Романцов з'ясували деякі аспекти досліджуваної теми стосовно греків Приазов'я [17; 20]. Але загалом проблема демократичних